

Гонгало Регіна Францівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу,
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Україна як суверенна й незалежна держава не тільки проголосила європейський вибір у визначенні своїх політико-правових і гуманітарних стандартів, але й зробила певні кроки до реалізації цих намірів.

Перш за все, це ступ до Ради Європи й прийняття на себе серйозних зобов'язань стосовно приведення української правової системи у відповідність із зрозумілими для Європи демократичними засадами організації громадянського суспільства. Безперечно, важливу роль у цих процесах має відіграти й ратифікація Україною 11 вересня 1997 р. Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки цей документ закріплює не тільки унікальну систему норм міжнародного права з захисту прав людини, але й одну з найбільш розвинутих міжнародних юридичних процедур.

Внаслідок цього кожна фізична особа, неурядова організація або група осіб, що знаходяться під юрисдикцією України, отримали право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися зі скаргою про порушення Україною прав і свобод, гарантованих Конвенцією, до Європейського суду з прав людини – однією з найбільш повноважних і впливових міжнародних судових установ.

Ця подія відкрила новий етап у розвитку української юриспруденції в питаннях юридичного захисту прав людини та основоположних свобод. Власне, почався новий відлік часу — початок перенесення європейських правничих цінностей на український ґрунт.

Як зазначає з цього приводу С. Головатий: «Ратифікація Україною Європейської конвенції з прав людини створила нову правову ситуацію в системі захисту прав людини в Україні. ...перед правниками постає вимога, з одного боку, не відступати від положень Європейської конвенції з прав людини, а з іншого — спиратися у своїх рішеннях на практику Суду щодо розгляду справ про порушення цих прав» [4].

На думку професора В. Євінтова, система застосування міжнародного права у внутрішньому правопорядку України ґрунтується на таких засадах:

1) норми міжнародних договорів, що запроваджені в право України ратифікаційним законом, набувають статусу норм національного права і

підлягають відповідному застосуванню. Пряме застосування таких норм договорів не виключається, якщо законодавець не здійснив спеціальної трансформації цих норм у внутрішнє законодавство;

2) у разі колізії норм ратифікованого договору та норм національного права перші мають вищу силу над другими і підлягають пріоритетному застосуванню; 3) забороняється запроваджувати в право України і, відповідно, застосовувати договори, які суперечать Конституції України. Презюмується, що належним чином ратифіковані міжнародні договори відповідають Конституції.

Конвенція при її тлумаченні має сприйматися як єдине ціле, а не як сукупність окремих норм, для забезпечення «справедливого балансу між суспільним інтересом та вимогами захисту основоположних прав особи».

З метою дотримання Україною зобов'язань, що випливають з її членства в Раді Європи, та задля ефективного виконання статті 46 Конвенції, згідно якої, держави-учасники зобов'язуються виконувати остаточне рішення Європейського суду в будь-якій справі, в якій вони є сторонами, 23 лютого 2006 року було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який зафіксував на законодавчому рівні систему інституційних та процедурних механізмів виконання рішень Європейського суду та запобігання новим порушенням Конвенції [5].

Практика міжнародних судових органів захисту прав людини доводить, що ці органи прикладають чимало зусиль задля ініціювання широкого застосування національними судами норм міжнародних конвенцій з прав людини. Зокрема, Європейський суд неодноразово наполягав на застосуванні такого принципу: якщо Конвенція є правовою основою, на яку може посилатися заявник, то він повинен це робити в національному суді, або навіть сам національний суд повинен звернутися до відповідної норми Конвенції. Особливе значення у внутрішньодержавній імплементації належить приведенню судової практики у відповідність до міжнародно-правових зобов'язань держави.

Як вказує Л. Вільдхабер, недостатньо тільки гарантувати, що положення Конвенції мають пряму дію, необхідно перенести прецедентне право Європейського суду з прав людини в національне законодавство [3].

При цьому, враховуючи специфічність рішень Суду, наявність в них автономних понять, динамічний характер норм, а також право держав обирати спосіб забезпечення дотримання вимог Конвенції, – законодавче втілення може мати різні форми. Свобода законодавця в цьому питанні обумовлена принципом свободи розсуду держави. Однак недостатньо тільки впровадити рішення Суду в законодавство України, необхідно забезпечити ефективне регулювання ними правовідносин, проводити

контроль за їх функціонуванням.

Доволі часто в інших державах Європи не законодавці (оскільки проведення законопроекту через парламент вимагає часу), а найвищі судові органи, Верховні чи Конституційні суди, відіграють основну роль в усуненні причин, які призвели до порушення прав людини у конкретній ситуації, яка згодом стала предметом рішення Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.// ВВРУ.-1996.-№30.-ст.141
2. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV//ВВРУ.-2004.-№40, 41, 42–ст. 356
3. Статут Ради Європи. Рада Європи; Статут, Міжнародний документ від 05.05.1949 – [Електронний ресурс]: сайт Верховної ради України, Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
4. Головатий С. Нові можливості щодо захисту прав людини в Україні // Прак-тика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. — 1999. — № 1. — С. 11
5. Савенко М. Роль міжнародно-правових актів у діяльності Конституційного Суду України із захисту прав і свобод людини // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 2. — С. 136